

АПАРАТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Головне науково-експертне управління

01008, м.Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.:255-40-25, 255-45-01; факс: 255-41-86

До реєстр. № 2427 від 13.11.2019
Народні депутати України
Р. Горбенко, І. Аллахвердієва

ВИСНОВОК

на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сплати судового збору»

У законопроекті шляхом внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України, законів України «Про судовий збір» та «Про захист прав споживачів» для уточнення норм щодо сплати судового збору пропонується:

- не справляти судовий збір за подання заяви про перегляд судових рішень у зв'язку із виключними обставинами;

- поширити несправляння судового збору на встановлення усіх фактів, що мають юридичне значення (наразі лише факту смерті особи, яка загинула або пропала безвісти) і мали місце на тимчасово окупованих територіях Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, Донецької та Луганської областей;

- уточнити визначення пільги щодо сплати судового збору при вирішенні трудових спорів;

- звільнити від сплати судового збору: споживачів за позовами та скаргами у зв'язку з порушенням їх прав; позивачів у типових адміністративних справах за наявності відповідного зразкового рішення Верховного Суду; внутрішньо переміщених осіб;

- розраховувати ставки судового збору за подання апеляційних та касаційних скарг із оспорюваної частини вимог (наразі ставка визначається, виходячи зі ставки, що підлягала сплаті до суду першої інстанції за всі позовні вимоги);

- встановити максимальний розмір судового збору для фізичних осіб за подання до судів загальної юрисдикції та адміністративного суду апеляційних та касаційних скарг не більше 7,5 та 10 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб відповідно;

- встановити ставку судового збору за подання апеляційних та касаційних скарг на ухвали у порядку адміністративного судочинства для фізичних осіб 0,2 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб (наразі 1 розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб) тощо.

Відповідно до пояснювальної записки «метою цього законопроекту є усунення ряду суперечностей та уточнення норм щодо сплати судового збору за подання заяв про перегляд судових рішень, уточнення норм, які регулюють

звільнення від сплати судового збору, усунення подвійної сплати збору за вимоги, що не оскаржуються. Прийняття цього законопроекту спростить доступ до правосуддя ширшому колу учасників судових справ, гарантії захисту прав яких визначені Законом, а також дозволить реалізувати принцип сплати судового збору пропорційно оскаржуваній частині вимог».

Головне управління, підтримуючи в цілому спрямованість внесеної законодавчої пропозиції щодо спрощення доступу до правосуддя, у той же час щодо окремих положень законопроекту вважає за доцільне зазначити наступне.

1. Звертаємо увагу, що запропоновані проектом зміни до Цивільного процесуального кодексу України втратили свою актуальність, оскільки 15.01.2020 Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ» № 460-IX, в якому, зокрема, змінами до вищезазначених кодексів скасовується судовий збір за подання і розгляд заяви про перегляд судового рішення за виключними обставинами.

2. Згідно з оновленим п. 21 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» (далі – Закон), від сплати судового збору звільняються усі внутрішньо переміщені особи незалежно від категорії справи. При цьому чинним пунктом Закону визначений перелік категорій справ, виходячи з характеру позовних вимог, за якими не справляється судовий збір при зверненні до суду. Зокрема, це заяви *про встановлення фактів, що мають юридичне значення*, поданих у зв'язку із збройною агресією, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру, що призвели до вимушеного переселення з тимчасово окупованих територій України, загибелі, поранення, перебування в полоні, незаконного позбавлення волі або викрадення, а також порушення права власності на рухоме та/або нерухоме майно. Таким чином, за змістом законопроекту вказані особи звільняються від сплати судового збору по всіх категоріях справ, що, на наш погляд, є сумнівним.

Річ у тому, що внутрішньо переміщеними особами є громадяни України, іноземці або особи без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах та мають право на постійне проживання в Україні, яких змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»). Тому в сучасних умовах звільнення від сплати судового збору усіх внутрішньо переміщених осіб може розцінюватися як надання їм певних процесуальних переваг перед іншими учасниками судового процесу – юридичними та фізичними особами, які зобов'язані сплачувати відповідний збір, що на практиці означатиме звуження їх права на звернення до суду. На нашу думку, пільги для внутрішньо переміщених осіб доцільно

розповсюджувати, насамперед, на встановлення фактів, що мають юридичне значення (ст. 315 Цивільного процесуального кодексу України) у разі наявності поважних причин, які зумовлюють таке звільнення.

Слід звернути увагу й на те, що особа, яка звертається до суду з позовом та на яку не розповсюджуються визначені Законом пільги щодо звільнення від сплати судового збору, проте має незадовільний майновий стан, може звернутися до суду з клопотанням про відстрочення або розстрочення, зменшення розміру або звільнення від сплати судового збору (ст. 8 Закону, ст. 136 Цивільного процесуального кодексу України, ст. 133 Кодексу адміністративного судочинства України).

Вважаємо за доцільне звернути увагу й на практику Європейського суду з прав людини, який визначив, що доступ до суду не є абсолютним і національним законодавством може обмежуватись, зокрема, сплата судових витрат, яке не є обмеженням доступу до суду. Зокрема, вимога сплати зборів цивільними судами у зв'язку з поданням позовів, які вони мають розглянути, не може вважатися обмеженням права доступу до суду, яке є саме по собі таким, що суперечить п. 1 ст. 6 Конвенції (п. 60 рішення Європейського суду з прав людини від 19 червня 2001 року у справі «Креуз проти Польщі»)¹.

Право на доступ до суду не є абсолютним, але може зазнавати обмежень; вони допускаються побічно, оскільки право на доступ за самою своєю природою вимагає державного регулювання, яке може варіюватися в часі і в залежності від потреб та ресурсів громади та окремих осіб; вимога про сплату державного мита є стримуючою мірою для потенційних позивачів від пред'явлення безрозсудних і необґрунтованих позовів (п.п. 109, 111 рішення Європейського суду з прав людини від 20 лютого 2014 року у справі «Шишков проти Росії»)².

Таким чином, з огляду на вищезазначене, нову редакцію п. 21 ч. 1 ст. 5 Закону пропонуємо доповнити переліком категорій справ, за якими внутрішньо переміщеними особами не справляється судовий збір при зверненні до суду.

Аналогічний підхід, на наш погляд, слід застосовувати також і при вирішенні питання надання інших пільг зі сплати судового збору, запропонованих у проекті.

3. Головне управління звертає увагу на те, що будь-яке звільнення від сплати судового збору матиме наслідком зменшення рівня фінансування судів. Адже відповідно до ст. 9 чинної редакції Закону кошти судового збору, який сплачується до спеціального фонду Державного бюджету України, спрямовуються на забезпечення здійснення судочинства та функціонування органів судової влади. До того ж, судовий збір виконує не тільки фіскальну, а й регулятивну, дисциплінуючу функції. Він є одним із способів стимулювання належного здійснення учасниками відповідних правовідносин своїх прав та обов'язків.

¹ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-59519%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-59519%22]})

² [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-140913%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-140913%22]})

4. В оновлених пп. пп. 1, 2 ч. 1 ст. 8 Закону, з метою забезпечення термінологічної єдності, замість формулювань «платника збору» та «платниками збору» доцільно вживати формулювання «платника судового збору» та «платниками судового збору» відповідно.

5. У ч. 3 ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів», згідно з якою «споживачі звільняються від сплати судового збору за позовами, що пов'язані з порушенням їх прав», пропонується замінити слова «за позовами» словами «у справах». Така заміна, на наш погляд, узгоджується зі ст. 5 Закону України «Про судовий збір», положеннями якої передбачено звільнення відповідних осіб від сплати судового збору саме «у справах». Водночас у цьому контексті виглядає незрозумілою пропозиція щодо звільнення від сплати судового збору споживачів «за подання позовних заяв, інших заяв і скарг у зв'язку із порушенням їх прав» (п. 18 ч. 1 ст. 5 Закону у редакції проекту).

На нашу думку, з метою узгодження відповідних приписів законів України «Про захист прав споживачів» та «Про судовий збір» в останньому слід встановити, що «від сплати судового збору під час розгляду справ в усіх судових інстанціях звільняються ... споживачі – у справах, що пов'язані з порушенням їх прав».

Принагідно зауважимо, що п. п. 18, 19, якими у проекті пропонується доповнити ч. 1 ст. 5 Закону, виключені з цієї статті Законом № 2147-VIII від 03.10.2017. Відтак, відповідні нові положення слід розмішувати у нових пунктах зазначеної частини, а не під номерами виключених пунктів, як це пропонується у проекті.

6. У пояснювальній записці доцільно було б надати обґрунтування запропонованих у проекті розмірів ставок судового збору, їх впливу на стан здійснення правосуддя, фінансування органів судової влади.

7. Оскільки законопроект стосується забезпечення функціонування судової влади, вважаємо, що він потребує відповідного висновку Державної судової адміністрації України, яка за змістом відповідних положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» представляє суди у відносинах із Верховною Радою України під час підготовки проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік.

Керівник Головного управління

С. Тихонюк

Вик.: О. Куціпак, І. Крегул

СЕДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: ТИХОНЮК СВІТЛАНА АНДРІЇВНА
Сертифікат: 2B6C7DF9A3891DA104000000733B420047F32C01
Дійсний до: 10.11.2020 23:59:59

Апарат Верховної Ради України
№ 16/3-2020/5050 від 12.02.2020

